

Bogdan V.P. MOCANU¹

MIRCEA PĂDURARU, 2023, *Fondul interzis. Incursiune în antropologia folclorului licențios. Volumul I*, Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 308 p., ISBN 978-606-714-813-8

Studiul lui Mircea Păduraru reprezintă un demers deosebit de curajos, deoarece își propune, direct și asumat, să demonteze unul dintre cele mai vechi și mai periculoase mituri ale etnologiei naționale, țăranul român. Un veritabil bun sălbatic autohton, țăranul român a fost dintotdeauna și, din nefericire, continuă să fie un construct ideologic: blând, primitiv, trăind într-un cadru bucolic și într-o profundă comuniune cu natura, cântând doine acompaniat de fluier și de buciom. Această imagine a fost instrumentalizată politic de toate regimurile. A apărut pentru prima oară în pașoptism, a avut, de asemenea, rezonanță în comunism și încă mai este folosită și astăzi. Realitatea este însă cu totul alta. Primii care s-au lovit de ea au fost membrii echipelor Școlii Sociologice de la București, care au văzut și, poate cel mai important, au consemnat starea dezolantă, dar cât se poate de reală, în care se afla țăranul român: igienă precară, alimentație de subzistență, analfabetism, mortalitate ridicată, în special în rândul nou-născuților, vulnerabilitate față de cataclisme naturale etc.

Chiar dacă autorul se limitează la studiul folclorului, intențiile sale sunt clare. Miza este o reorientare a disciplinelor care studiază cultura (folcloristică, etnografie, etnologie, antropologie). Folclorul licențios este

¹ Institutul de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu” al Academiei Române, <bogdan.mocanu1706@gmail.com>.

doar una dintre dimensiunile „fondului interzis”, dar care, odată eliberată de sub oprobiul cercetătorilor, poate să paveze calea către o dimensiune ignorată și, în unele cazuri, ascunsă. Ținând cont de faptul că acesta este primul volum, Mircea Păduraru se limitează la o istorie a felului în care a fost catalogat acest tip de manifestare, dar promite că cel de-al doilea volum va consta într-o analiză sistematică și va oferi o grilă de interpretare a scatologicului, pornograficului, licențiosului. Volumul de față este alcătuit din trei părți, fiecare dintre ele urmărind aspecte ale modului în care *fondul interzis* este conceput, redat și operaționalizat.

Prima parte, intitulată *Perspective teoretice*, reprezintă o încercare de diagnosticare a pudorii, atât la nivelul publicului, cât și la nivelul discursului academic. Motivele mistificării folclorului licențios țin, înainte de toate, de discursul ideologic în jurul căruia s-a construit etnologia, una dintre științele ce trebuiau să contribuie la construcția națiunii. Prin urmare, studiul culturii avea și o dimensiune estetică, urmărindu-se caracteristicile care erau utile discursului politic de afirmare a identității românești. Mai mult decât atât, o schimbare de paradigmă ar implica o revizuire a categoriilor tematice și funcționale cu care s-a operat până acum. Tipologiile, pe lângă meritul de a sistematiza materialul, au și dezavantajul că propun o structură fixă, în care modificările și completările ulterioare cu greu își pot face loc. Autorul propune înființarea unei noi clasificări, în care să intre și categoria licențiosului. Această inițiativă ar impune abandonarea anumitor presupoziii și prejudecăți, precum: folclorul vulgar nu este caracteristic pentru identitatea românească, el provine de la informatorii nefrecventabili din punct de vedere social, se manifestă în context restrâns și ține, mai degrabă, de individ decât de comunitate. Toate aceste ziduri par aproape imposibil de trecut, însă Mircea Păduraru face apel la însăși condiția oricărei științe, anume aceea de a prezenta realitatea cât mai frust, într-un mod cât mai obiectiv cu putință. Afilierea autorului la ideile exprimate de Gershon Legman (1962), căruia îi dedică un întreg capitol, devine evidentă, chiar dacă nu este asumată explicit. Acest personaj controversat al folcloristicii americane a fost primul care a militat pentru o cercetare concentrată pe dimensiunea vulgară, dar nu doar din considerente de autenticitate a textului. Miza lui Legman era aceea de a construi un discurs propriu acestei forme de manifestare folclorică, pe care să o legitimizeze și în spațiul academic. Păduraru are o

poziție similară, redată printr-o sintagmă simplă, însă de foarte mare impact: „Folclor obscen, ce-i drept, dar românesc” (p. 27).

Cea de-a doua parte a volumului, *Constituirea folclorului așa-zis licențios. Culegeri și culegători*, urmărește principalele materiale adunate în spațiul românesc. Autorul selectează patru astfel de colecții, pe care le contextualizează și le analizează din punctul de vedere al culegerii și al sistematizării. Prima culegere în care se regăsesc mostre de folclor licențios este reprezentată de fondul Țapu. Contribuția lui Gr. G. Tocilescu, sub al cărui nume sunt publicate *Materialuri folkloristice*, este discutabilă, însă polemica stârnită în jurul acestei colecții este reprezentativă pentru cruciada împotriva vulgarului. Cel mai dur dintre critici a fost Nicolae Iorga, care i-a și amenințat cu intentarea unui proces pentru atentat asupra bunelor moravuri pe cei care au participat la alcătuirea ediției, însă intenția lor era cât se poate de onorabilă, dând dovadă de o metodologie modernă de culegere: respectarea principiului autenticității prin redarea cât mai fidelă, fără cenzură sau cosmetizare, a textului folcloric. Cea de-a doua colecție pe care o menționează autorul se deosebește de prima prin modul în care a fost sistematic ignorată în spațiul românesc. Având în vedere că cele mai marcante personalități ale etnomuzicologiei românești au fost Constantin Brăiloiu, George Breazu și Béla Bartók, este ciudat că fondul *Kryptadia*, denumire clasică a culegerilor de folclor licențios, al celui din urmă este absent din orice studiu sau analiză a operei compozitorului maghiar. Celelalte două colecții menționate de Mircea Păduraru comit erori flagrante în ceea ce privește redarea sau interpretarea materialului. Emilian Novacovicu (1930), în *Folclor pornografic bănățan*, alege să repovestească materialele adunate, cenzurând și adăugând informații, fapt ce descalifică încă de la început colecția, iar Gheorghe Patza (2008), în *Folclor licențios din Țara Dornelor*, în ciuda metodologiei corecte de culegere și redactare, dă dovadă de amatorism în comentariile asupra textului folcloric.

În ultima parte a volumului, *Hermeneutica fondului interzis (I)*, autorul trece în revistă direcțiile generale de interpretare a folclorului licențios în opera unor importanți cercetători români. Ion Diaconu (1934) distinge între o vulgaritate inferioară, individuală și irelevantă pentru studiul culturii, și o vulgaritate superioară, rezultat al suferinței țăranului, prin care s-ar exprima neajunsurile comunității. Din altă perspectivă, Ovidiu Bîrlea (1967), animat pe tot parcursul carierei sale de stabilirea originii

faptelor de cultură populară, interpretează folclorul licențios prin prisma riturilor arhaice de fecunditate. Astfel, vulgaritatea devine utilă studiului folcloric, deoarece, prin intermediul ei, se pot reconstrui formele originare. La intersecția dintre aceste două teorii se află Petru Caraman (1997), care consideră dimensiunea licențioasă ca un rezultat al degradării funcției magico-religioase. Schimbarea funcției atrage, în consecință, schimbarea formei, fapt ce ar explica și varietatea impresionantă a formelor folclorice obscene. Totuși, toate aceste ipoteze nu fac decât să perpetueze ideologia dominantă, deoarece nu urmăresc o decriminalizare a folclorului licențios, ci, încercând să-i dea noi valențe, conduc spre același proiect al „elaborării unei macronarațiuni onorabile și demne despre națiunea română” (p. 280).

Incursiunea în antropologia folclorului licențios a lui Mircea Păduraru invită la reflecție și dezbateri cu privire la modul în care a fost operaționalizat până acum acest *fond interzis*. Chiar dacă autorul pune sub semnul întrebării și contestă *status quo*-ul disciplinelor, nu prezintă însă și o alternativă. De asemenea, nu răspunde unor întrebări importante și fundamentale în ceea ce privește legitimarea studiului vulgarității, cum ar fi: categoria licențiosului ar trebui să includă doar manifestări fățișe sau și pe cele eufemizate? Cum poate fi delimitată vulgaritatea la nivelul comunității de cea la nivelul individului? Care sunt dificultățile în culegerea materialului autentic ținând cont că subiectul este, într-o anumită măsură, tabu? Autorul afirmă că sentimentul pudorii față de această manifestare folclorică se regăsește doar în discursul academic. Distincția *emic-etic* ar trebui extinsă pentru a înțelege care este raportul țaranului cu folclorul licențios, căci este greu de crezut că el acceptă aceste tipuri de manifestare în orice context și sub orice formă. Volumul de față este lacunar din acest punct de vedere, însă autorul promite că în cel de-al doilea va oferi răspunsuri consistente și coerente acestor întrebări.

Referințe bibliografice

- Bîrlea, O., 1967, *Poveștile lui Creangă*, București, Editura pentru literatură.
Caraman, P., 1997, *Descolindatul în Orientul și Sud-Estul Europei. Studiu de folclor comparat*, ediție îngrijită și postfață de Ion H. Ciubotaru, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
Diaconu, I., 1934, *Folclor din Rîmnicul-Sărat*, Focșani, Tipografia Cultura.

Legman, G., 1962, „Misconceptions in Erotic Folklore”, in *The Journal of American Folklore*, 75 (297), p. 200-208.

Novacoviciu, E., 1930, *Umor pornografic bănașan (partea hazlie)*, Oravița, Tipografia Iosif Kaden.

Patza, Gh., 2008, *Folclor licențios din Ținutul Dornelor*, Botoșani, Axa.

All links were verified by the editors and found to be functioning before the publication of this text in 2024.

DECLARATION OF CONFLICTING INTERESTS

The author declared no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

FUNDING

The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this review.

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>